EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISH ORQALI O‘ZBEKISTONDAGI TABIIY HUDUDLARNING TURISTIK JOZIBADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Quralova Feruza Obid qizi
Feruzaobidovna93@gmail.com

Annotatsiya. *Tezisda O‘zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish orqali tabiiy hududlarning turistik jozibadorligini oshirish mexanizmlari tahlil qilingan. Turistik so‘qmoqlarni ekologik talablar asosida tashkil etish, mahalliy aholini xizmatlar zanjiriga jalb qilish, raqamli marketing, servis sifati va ekologik monitoringni kuchaytirish masalalari yoritilgan. Ekoturizmning iqtisodiy samaradorligi bilan tabiiy hududlar barqarorligini uyg‘unlashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *ekoturizm, tabiiy hudud, turistik jozibadorlik, barqaror turizm, turistik so‘qmoq, mahalliy hamjamiyat, ekologik monitoring.*

Аннотация. *В тезисах проанализированы механизмы повышения туристической привлекательности природных территорий Узбекистана посредством развития экотуризма. Рассмотрены организация туристических троп на основе экологических требований, участие местного населения в туристических услугах, цифровой маркетинг, качество сервиса и экологический мониторинг. Предложены меры по обеспечению баланса между экономической эффективностью экотуризма и устойчивостью природных территорий.*

Ключевые слова: *экотуризм, природная территория, туристическая привлекательность, устойчивый туризм, туристическая тропа, местное сообщество, экологический мониторинг.*

Abstract. *The thesis analyses mechanisms for increasing the tourism attractiveness of Uzbekistan’s natural areas through ecotourism development. It focuses on environmentally regulated tourist trails, local-community participation, digital marketing, service quality and ecological monitoring. Proposals are offered to balance the economic benefits of ecotourism with the long-term sustainability of natural destinations.*

Keywords: *ecotourism, natural area, tourism attractiveness, sustainable tourism, tourist trail, local community, environmental monitoring.*

Kirish

Turizm hududiy iqtisodiy rivojlanish, yangi ish o‘rinlari yaratish va xizmatlar eksportini oshirishda muhim omilga aylanmoqda. 2025-yilda O‘zbekistonga turizm maqsadida 11,7 mln xorijiy fuqaro tashrif buyurgan bo‘lib, bu 2024-yilga nisbatan 46,8 foizga ko‘pdir [1]. 2026-yilning birinchi yarim yilligida esa mamlakatga 6,6 mln xalqaro turist tashrif buyurgan, turizm xizmatlari eksporti 2,8 mlrd AQSh dollariga yetgan [2]. Ushbu o‘sish turistlar oqimini tarixiy shaharlardan tashqari tog‘, cho‘l, milliy bog‘ va boshqa tabiiy hududlarga ham yo‘naltirish imkoniyatini kengaytiradi.

Ekoturizmning asosiy xususiyati turistik faoliyatni tabiatni muhofaza qilish, mahalliy aholi manfaatlari va ekologik mas’uliyat bilan uyg‘unlashtirishdan iborat. O‘zbekistonda Ugom-Chotqol, Hisor, Zarafshon, Surxon va Qizilqum kabi hududlar katta ekoturistik salohiyatga ega [3]. Biroq tabiiy resursning o‘zi yetarli emas: transport, xavfsizlik, sanitariya, navigatsiya, gidlik, raqamli axborot va ekologik boshqaruv kabi elementlar ham bir tizimda ishlashi zarur.

Turistik so‘qmoqlar va ekologik boshqaruv

Ekoturizmni rivojlantirishning eng samarali mexanizmlaridan biri turistik so‘qmoqlarni ekologik me’yorlar asosida tashkil etishdir. Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 10-dekabrdagi 778-son qarori bilan ekozonalar hududida turistik so‘qmoqlarni tashkil etish va ulardan foydalanish tartibi belgilangan. Unga ko‘ra, davlat qo‘riqxonalari va milliy bog‘larning bufer zonalari, o‘rmon va ovchilik xo‘jaliklari, tog‘ va cho‘l hududlarida turistik so‘qmoqlar tashkil etilib, Yagona reyestrga kiritiladi [4].

Mazkur tartib turistlarning nazoratsiz harakatini cheklash, flora va faunaga tushadigan bosimni kamaytirish hamda tashrifni boshqariladigan yo‘nalishlarga jamlash uchun muhim. Keyingi bosqichda har bir marshrut uchun ekologik sig‘im, mavsumiy cheklovlar, xavf zonalari, dam olish maydonchalari, chiqindi yig‘ish nuqtalari va favqulodda vaziyatlarda harakat algoritmi ishlab chiqilishi lozim. Xalqaro tavsiyalarda ham qo‘riqlanadigan hududlarda tashrifchilar oqimini ekologik va ijtimoiy imkoniyatlar doirasida boshqarish, zonalash hamda monitoring asosiy tamoyillar sifatida ko‘rsatilgan [5].

Mahalliy aholini ekoturizm qiymat zanjiriga jalb etish

Ekoturizmning barqarorligi mahalliy aholining undan bevosita iqtisodiy manfaat ko‘rishi bilan bog‘liq. Tabiiy hududlarga yaqin qishloqlarda oilaviy mehmon uylari, milliy taomlar, gidlik, transport, ot va velosiped ijarasi, hunarmandchilik va mahalliy mahsulotlar savdosini rivojlantirish turist sarf-xarajatlarining hududda qolish ulushini oshiradi. Bu esa tabiatni saqlashga iqtisodiy rag‘bat yaratadi.

2026-yilning birinchi yarmida respublika bo‘yicha turistik qishloqlar soni 48 taga yetgan [2]. Shu asosda tabiiy hududlarda “marshrut + mehmon uyi + mahalliy gastronomiya + gidlik + hunarmandchilik” tamoyili asosidagi integratsiyalashgan xizmat paketlarini shakllantirish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv turistning hududda qolish muddatini uzaytiradi, xarajatlarini ko‘paytiradi va mahalliy bandlikni qo‘llab-quvvatlaydi.

Raqamli marketing va servis sifatini oshirish

Tabiiy hududlarning turistik jozibadorligini oshirishda raqamli ko‘rinuvchanlik muhim ahamiyatga ega. Ekoturistik obyektlar haqida xorijiy tillardagi to‘liq ma’lumot, geolokatsiya, marshrut xaritasi, mavsumiy tavsiyalar, transport va xavfsizlik ma’lumotlari yagona shaklda taqdim etilishi turistning safarni mustaqil rejalashtirishini osonlashtiradi. Shu maqsadda har bir ekoturistik marshrut uchun raqamli pasport yaratish taklif etiladi.

Raqamli pasportda marshrutning uzunligi, murakkablik darajasi, tavsiya etiladigan mavsum, GPS trek, kirish va chiqish nuqtalari, xizmatlar, mehmon uylari, ekologik cheklovlar va favqulodda aloqa ma’lumotlari aks ettirilishi lozim. Ushbu axborotni yagona turistik platforma, mobil ilova, QR-kodli stendlar va xarita servislariga integratsiya qilish hududning turistik jozibadorligini oshiradi. Marketingda esa obyektni shunchaki “go‘zal tabiat” sifatida emas, trekking, foto-tur, qushlarni kuzatish, cho‘l ekspeditsiyasi, velotur yoki mahalliy hayot tajribasi kabi aniq mahsulot sifatida targ‘ib qilish samaraliroq.

Ekologik monitoring va takomillashtirish mexanizmlari

Turistlar oqimining ortishi chiqindi, tuproqning zichlashuvi, o‘simlik qoplamining zararlanishi, suv resurslariga bosim va yovvoyi hayvonlarning bezovta qilinishi kabi salbiy ta’sirlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun ekoturistik hududlarda tashrifchilar soni, mavsumiy yuklama, chiqindi hajmi, marshrut holati, biologik obyektlarga ta’sir va turistlar qoniqish darajasi bo‘yicha muntazam monitoring tizimini joriy etish zarur.

Monitoring natijalariga qarab ayrim hududlarda kvota, oldindan bron qilish, mavsumiy cheklash yoki turistlarni muqobil marshrutlarga yo‘naltirish mexanizmlaridan foydalanish mumkin. Shuningdek, ekogidlar va xizmat ko‘rsatuvchilar uchun ekologik etika, birinchi tibbiy yordam, xorijiy til va turistik kommunikatsiya bo‘yicha qisqa sertifikatlash dasturlarini yo‘lga qo‘yish servis sifatini oshiradi.

Ekoturizmni rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish uchun, birinchidan, tabiiy hududlarni ekologik sezgirligi va infratuzilma tayyorgarligi bo‘yicha tasniflash; ikkinchidan, ustuvor marshrutlar uchun ekologik sig‘im va tashrifchilarni boshqarish rejalarini ishlab chiqish; uchinchidan, turistik

so‘qmoqlarni mahalliy xizmatlar bilan bog‘lash; to‘rtinchidan, yagona raqamli ekoturizm axborot tizimini shakllantirish; beshinchidan, ekologik monitoring natijalarini turizm boshqaruviga bevosita integratsiya qilish maqsadga muvofiq.

Xulosa

O‘zbekiston tabiiy hududlari ekoturizmni rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega. Biroq turistik jozibadorlikni oshirish turistlar sonini ko‘paytirish bilangina cheklanmasligi kerak. Turistik so‘qmoqlarni ekologik talablar asosida tashkil etish, tashrif yuklamasini boshqarish, mahalliy aholini xizmatlar zanjiriga jalb qilish, raqamli marketing va servis sifatini oshirish hamda ekologik monitoringni kuchaytirish kompleks tarzda amalga oshirilishi lozim.

Mazkur mexanizmlar tabiiy hududlarning turistik raqobatbardoshligini oshirish, turistlarning qolish muddati va xarajatlarini ko‘paytirish, mahalliy aholi uchun yangi daromad manbalari yaratish bilan birga tabiiy resurslarni saqlashga xizmat qiladi. Shu sababli O‘zbekistonda ekoturizmni rivojlantirishning ustuvor tamoyili tabiatni asragan holda yuqori sifatli turistik qiymat yaratishdan iborat bo‘lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida turistik oqimlar: 2025-yil yanvar-dekabr [Elektron resurs]. – Toshkent, 2026. – URL: https://stat.uz/ (murojaat sanasi: 07.10.2026).

2. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida 2026-yilning birinchi yarim yilligi turizm ko‘rsatkichlari [Elektron resurs]. – 2026-yil 26-avgust. – URL: https://gov.uz/en/uzbektourism/news/view/210647 (murojaat sanasi: 07.10.2026).

3. O‘zbekiston Respublikasi ekologiya sohasi bo‘yicha vakolatli organi. What is Ecotourism? [Elektron resurs]. – 2025-yil 16-may. – URL: https://gov.uz/en/eco/news/view/54541 (murojaat sanasi: 07.10.2026).

4. O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi. Eko-zonalarda turistik so‘qmoqlarni tashkil etish va ulardan foydalanish tartibi [Elektron resurs]. – 2025-yil 11-dekabr. – URL: https://gov.uz/en/uzbektourism/news/view/109861 (murojaat sanasi: 07.10.2026).

5. Eagles P.F.J., McCool S.F., Haynes C.D. Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management. – Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN, 2002. – 191 p.